

Park Muzeum Romantyzmu w Opinogórze

– dziedzictwo historyczne i przyrodnicze, za które jesteśmy odpowiedzialni

Są takie dni, które na zawsze zmieniają naszą rzeczywistość. Nic już po nich nie jest takie, jak było. Przychodzi nowe, a my chcąc nie chcąc musimy je przyjąć i się z nim zmierzyć wierząc, że piękne chwile jeszcze nadejdą. Dla Muzeum Romantyzmu w Opinogórze takim dniem był 10 sierpnia 2026 roku

Trudno reagować bez emocji po sierpniowej nawałnicy, której skutki dla zabytkowego drzewostanu parku Muzeum Romantyzmu w Opinogórze były wyjątkowo dotkliwe. Wrażliwość na dziedzictwo przyrodnicze nikomu z nas nie pozwala tej sytuacji przyjąć z obojętnością. Świadomość niezwykłości miejsca, w którym – jak mówi Pan prof. dr hab. Wiesław Rzońca – bije autentyczny romantyzm, motywuje do odpowiedzialnego działania.

Kilka słów o tym, co stanowi o wyjątkowości Muzeum Romantyzmu w Opinogórze. To zabytkowy zespół pałacowo-parkowy, w którym dokładnie w 150. rocznicę nadania dóbr opinogórskich Wincentemu Krasieńskiemu przez Napoleona I Bonapartego powołano do życia naszą placówkę, będącą jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego, którą Marszałek Województwa Mazowieckiego Pan Adam Struzik zwykł nazywać perłą Mazowsza. W tym roku świętujemy jubileusz 65 lat istnienia instytucji, która opowiada o romantyzmie w każdym aspekcie: sztuce, muzyce, literaturze, przyrodzie

za pośrednictwem różnych form przekazu: działalności wystawienniczej, koncertowej, teatralnej, literackiej, edukacyjnej. Dzieje się to w miejscu najlepszym z możliwych, by taką działalność prowadzić – gdzie żył, tworzył, gdzie wreszcie w kryptach opinogórskiego kościoła spoczywa wieszcz epoki romantyzmu Zygmunt Krasieński. Początkowo do naszej dyspozycji mieliśmy jedynie zabytkowy obiekt Zameczek (Pałac), a potem również zabytkową Oficynę Dworską. Była to przestrzeń niewystarczająca na realizację wszystkich przyjętych założeń programowych, dlatego przywrócono w przestrzeni muzealnej ze środków samorządowych i unijnych obiekty, które tu historycznie istniały lecz na skutek różnych niesprzyjających okoliczności przestały funkcjonować albo też – jak założył w planie rozwoju placówki wieloletni Dyrektor Muzeum Romantyzmu w Opinogórze Pan Roman Kochanowicz – „zrealizowano niezrealizowane plany Krasieńskich”. Mowa tu o Dworze, wybudowanym w 2008 roku, zabudowaniach folwarcznych powstałych w 2012 roku, czy Oranżerii oddanej do użytkowania

w 2014 roku. Domek Ogrodnika generalną konserwację przeszedł w 2009 roku. Dziś te obiekty spełniają nowe funkcje i wpisują się oczekiwania współczesnego Odbiorcy.

Opinogóra była historyczną rezydencją rodu Krasieńskich i posiadała własną, wcześniejszą historię kompozycji parku, z którą każdy późniejszy projektant musiał się liczyć. Wincenty Krasieński, odbywając liczne podróże zagraniczne, przywoził do Opinogóry sadzonki drzew, wzbogacając w ten sposób tworzoną kolekcję parkową. Istotny wpływ na charakter założenia miała również jego żona, Maria z Radziwiłłów Krasieńska, której zainteresowania ogrodowe pozostawały pod wpływem najważniejszych polskich realizacji romantycznych, zwłaszcza Puław i Arkadii. Te inspiracje sprzyjały kształtowaniu Opinogóry jako malowniczego parku o nastrojowym romantycznym charakterze.

Pani dr inż. Anna Majdecka-Strzeżek, specjalistka w zakresie ogrodów historycznych o naszym założeniu mówi tak: „Park w Opinogórze ukształtowany jako krajobrazowy w I poł. XIX wieku w duchu romantycznym, swą

ostateczną postać uzyskał na przełomie XIX i XX wieku w formie kompozycji obwodnicowej zaprojektowanej przez wybitnego planistę Waleriana Kronenberga.

Mimo wielu zniszczeń z czasów pierwszej i drugiej wojny światowej zespół rezydencjonalny w Opinogórze był zawsze przedmiotem troski i działań konserwatorskich obejmujących nie tylko obiekty architektoniczne, ale także co warto podkreślić, park.

Pierwszy projekt rewaloryzacji parku wykonany został w połowie XX wieku, kolejny na początku XXI wieku. Stale realizowano prace pielęgnacyjne i konserwatorskie dbając, by utrzymać specyfikę kompozycji i nie utracić wraz z wprowadzeniem nowych elementów ducha miejsca genius loci. To przyniosło wspaniały oczekiwany efekt. Park przy Muzeum Romantyzmu w Opinogórze to prawdziwa ogrodowa perełka.

Chętnie odwiedzany przez turystów i miejscowych stał się nie tylko świetnie utrzymanym obiektem oferującym przez działania Muzeum liczne atrakcje kulturalne, ale i miejscem miłego spędzenia czasu, spacerów cieszących oko

Przewrócone dwa orzechy czarne

urodą zieleni komponowanej z poszanowaniem specyfiki historycznego stylu.”

Romantyczny ogród, natura i przemijanie

Istotą ogrodu romantycznego, który wyodrębnił się z szerszego nurtu angielskich ogrodów krajobrazowych, była malowniczość krajobrazu, naturalność oraz oparcie kompozycji na rodzimym krajobrazie w opozycji do regularnej geometrii baroku.

Wykorzystywano istniejące ukształtowanie terenu, naturalne gaje, masywy drzew i fragmenty lasu; ingerencja projektanta mogła ograniczać się nawet do kształtowania ich obrzeży, przy zachowaniu bardziej naturalnego wnętrza.

Ważnym elementem programowym tego rodzaju założeń było również wprawienie odbiorcy w nastrój zadumy nad tym co przeszłe, minione, czego koronnym przykładem w przypadku Opinogóry jest piaskowcowy krzyż Bolesława IV. W warstwie roślinnej był to dobór gatunków, które pokrojem, sposobem w jaki się rozwidlały, ciemniejszym ulistnieniem miały wywoływać określony nastrój. Gatunki pochodzenia obcego występowały w zasadzie przede wszystkim w formie pojedynczo rosnących soliterów lub niewielkich grup drzew i były stosowane bardzo oszczędnie.

Kompozycja kaligraficzna/obwodnicowa

Park opinogórski reprezentuje późniejsze przekształcenia w duchu ogrodu kaligraficznego, zwanego również obwodnicowym, którego charakterystyczną cechą był płynny, krzywoliniowy rysunek dróg oraz prowadzenie głównej trasy spacerowej obwodowo, wzdłuż obrzeży założenia.

W Opinogórze jest to szczególnie istotne w kontekście projektu Waleriana Kronenberga z 1895 roku i późniejszego realizatora projektu Kronenberga: Franciszka Szaniora.

W zabytkowym parku rezydencjonalnym - takim jak Opinogóra - podstawowym zadaniem jest odczytanie historycznej kompozycji przestrzennej.

Nowy gatunek nie powinien pojawiać się tylko dlatego, że jest rzadki, efektowny albo dobrze prezentuje się w innym parku. Nasadzenia powinny być rozpatrywane w odniesieniu do historii miejsca, zachowanych projektów, struktury widokowej, siedliska

Zainstalowane w 2022 roku wiązanie dynamiczne ochroniło przed upadkiem na ziemię i uszkodzeniem elementów infrastruktury fragmentu pnia kasztanowca zwyczajnego

oraz funkcji, jaką dane drzewo ma pełnić w kompozycji.

Dlatego tak cenne i ważne jest poszukiwanie i odnajdywanie historycznych gatunków i odmian, które dla przyszłych pokoleń mogą stanowić cenny walor nie tylko estetyczny, ale również edukacyjny związany z tym, jakie rośliny dawniej hodowano i wprowadzano do ogrodów.

Gawron – pomiędzy komfortem Zwiedzających a ochroną przyrody

Należy jednak pamiętać, że sędziwy park jest również miejscem życia wielu gatunków zwierząt, roślin i grzybów, w tym gatunków objętych ochroną prawną. Z tego wzglę-

du prowadzenie prac na jego terenie musi uwzględniać nie tylko ochronę historycznej kompozycji i drzewostanu, lecz także obowiązek zachowania siedlisk oraz miejsc rozrodu i bytowania gatunków chronionych. W parku występuje wiele gatunków ptaków, w tym gatunki rzadkie i zagrożone. Jednym z nich jest gawron (*Corvus frugilegus*). Ptak, który jeszcze niedawno był w Polsce gatunkiem pospolitym, już do takich nie należy – obecnie jego liczebność wyraźnie spada (o ponad 50% w ciągu 15 lat), między innymi na skutek zanikania odpowiednich miejsc lęgowych oraz przekształcania siedlisk dogodnych do zakładania kolonii. Gatunek został zaliczony do ptaków zagrożonych i wpisano go do Polskiej Czerwonej Księgi Gatunków Zagrożonych.

Rozumiemy, że obecność dużej kolonii lęgowej może powodować uciążliwości dla zwiedzających, przede wszystkim związane z hałasem oraz zanieczyszczaniem alejek, ławek i pozostałej infrastruktury parkowej. Są to problemy, których nie należy bagatelizować. Dlatego miejsca te są, w miarę możliwości, na bieżąco porządkowane tak, aby ograniczyć uciążliwości dla użytkowników parku, a jednocześnie nie ingerować w sposób niezgodny z prawem w funkcjonowanie kolonii lęgowej. Nie możemy jednak rozpatrywać tego zagadnienia wyłącznie jako problemu porządkowego. W przypadku parku w Opinogórze należy pamiętać, że gawron na terenach położonych poza granicami administracyjnymi miast objęty jest ścisłą ochroną gatunkową, a zatem właściciel terenu nie może po prostu usunąć kolonii według własnego uznania. Każde działanie musi być prowadzone w granicach przepisów dotyczących ochrony gatunkowej ptaków, z uwzględnieniem okresu lęgowego, stanu kolonii oraz zgód właściwego organu ochrony przyrody. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w przyrodzie nic nie dzieje się bez przyczyny i obecność gawronów w miejscach takich jak park opinogórski jest spowodowana zubożeniem naszego rodzimego krajobrazu o zadrzewienia śródpolne, niewielkie zagajniki i inne skupiska wysokich drzew, które dawniej mogły stanowić jego naturalne miejsca gniazdowania.

Muzeum musi dbać o komfort i bezpieczeństwo Zwiedzających, ale równocześnie funkcjonuje w przestrzeni będącej siedliskiem chronionych gatunków.

Możliwości ingerencji człowieka w tym przypadku są więc ograniczone.

Kasztanowce były i są przedmiotem działań ochronnych

Chronimy gatunki chronione, równocześnie tocząc walkę ze szkodnikami, jakim jest np. szrotówek kasztanowcowiaczek (*Cameraria ohridella*). Podejmowaliśmy działania mające ograniczyć liczebność szkodnika, w tym stosując pułapki feromonowe, na co muzeum otrzymywało w latach 2025-2026 dotacje celowe z Samorządu Województwa Mazowieckiego. Spod kasztanowców na bieżąco wygrabiano i utylizowano liście. Jednocześnie na terenie parku instalowano budki lęgowe dla sikor, ptaków owadożernych, które stanowią naturalny element biologicznego ograniczania liczebności wielu owadów żerujących na drzewach.

Ocalała lipa drobnolistna przed wejściem do zameczku z zainstalowanymi w roku 2022 wiązaniami dynamicznymi

Jak zauważa dendrolog Pan Tomasz Maksym, z którego wiedzy i doświadczenia korzysta Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, na stan zdrowotny kasztanowców wpływa jednak nie tylko presja owadów. Istotnym czynnikiem jest również występujący na liściach patogen *Guignardia aesculi*, wywołujący chorobę określaną jako czekoladowa plamistość liści kasztanowca. Dodatkowym obciążeniem dla drzew są obserwowane w ostatnich kilkunastu latach zmiany klimatyczne, sprzyjające przedwczesnemu zamieraniu i opadaniu liści, a niekiedy również powtórnemu kwitnieniu kasztanowców. Zjawiska te prowadzą do zużywania przez drzewa dodatkowych zasobów energetycznych i w dłuższej perspektywie mogą znacząco osłabiać ich vitalność. W Europie coraz częściej obserwuje się zamieranie całych populacji i gatunków drzew. Zjawisko to jest zwykle wynikiem nakładania się wielu niekorzystnych czynników, takich jak zmiany klimatyczne, susze, choroby, szkodniki czy pogarszające się warunki siedliskowe. Dlatego również muzea posiadające zabytkowe parki, takie jak nasze, będą musiały w coraz większym stopniu mierzyć się z tego rodzaju zagrożeniami. Ich przyczyny nie zawsze są łatwe do jednoznacznego rozpoznania, ponieważ często mają charakter złożony i wynikają z jednoczesnego oddziaływania wielu czynników osłabiających historyczny drzewostan.

W przypadku kasztanowców, podobnie jak w odniesieniu do wszystkich starych drzew, podstawą decyzji dotyczących ich przyszłości powinna być indywidualna diagnoza. W przypadku cennych egzemplarzy decyzje podejmuje się ostrożnie, po przeprowadzeniu specjalistycznych badań i analiz diagnostycznych.

Wykonane w ubiegłym roku, na zlecenie Muzeum, badania z wykorzystaniem nowoczesnego tomografu akustycznego, obejmujące dziewiętnastowieczne drzewa rosnące w sąsiedztwie stawu, nie wykazały przesłanek wskazujących na konieczność usunięcia badanych kasztanowców.

Sama obecność szrotówka kasztanowcowiaczka oraz przedwczesne brązowienie liści nie oznaczają więc automatycznie, że drzewo powinno zostać usunięte. Co więcej, część sędziwych kasztanowców posiada rozległe ubytki, charakterystyczne dla drzew w zaawansowanym wieku, a mimo to zachowuje wystarczającą wytrzymałość mechaniczną. Jak zauważa Pan dr inż. Wojciech Bobek, specjalista w zakresie statyki drzew, współpracujący z Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, ani ubytki, ani osłabienie liści nie mają decydującego znaczenia dla bezpieczeństwa drzew, a poszczególne przypadki należy analizować indywidualnie. Pokazała to również ostatnia nawałnica. Niektóre z tych drzew przetrwały ją bez poważniejszych uszkodzeń i, przy odpowiedniej naszej opiece oraz dalszym monitoringu, mogą jeszcze przez wiele lat pozostawać cennym elementem zabytkowego parku i cieszyć oczy Zwiedzających.

Drzewostan był i jest pod stałą opieką

Na łamach „Tygodnika Ciechanowskiego” w numerze 50 z dnia 18 grudnia 2025 roku pisaliśmy o ostatnich kompleksowych działaniach w obrębie drzewostanu, choć oczywiście konserwacja drzewostanu to proces trwający od wielu lat systematycznie, w sposób ciągły, lecz bardziej jednostkowy, zgodnie z planem merytorycznym na każdy rok.

Wskazywaliśmy wtedy, że zabytkowy park jest integralną częścią zespołu rezydencjonalnego, a drzewa należą do jego najważniejszych elementów. Są najstarszymi żywymi świadkami historii tego miejsca, zmian zachodzących w przestrzeni oraz kolejnych etapów rozwoju opinogórskiego założenia. Ta perspektywa pozostaje dla nas podstawą podejmowanych działań również dzisiaj, zawsze w konsultacji z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Dla przypomnienia: w 2022 roku Muzeum dzięki realizacji projektu pn. „Konserwacja nagrobków na cmentarzu w Opinogórze, remont alejek parkowych oraz prace pielęgnacyjne drzewostanu w Muzeum Romantyzmu w Opinogórze” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Osi Priorytetowej V „Gospodarka przyjazna środowisku” Działania 5.3 „Dziedzictwo kulturowe” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa

Mazowieckiego na lata 2014 – 2020 oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego zrealizowało szczegółową inwentaryzację drzewostanu oraz ekspertyzę dendrologiczną głównej części parku, obejmującą około 14 hektarów – do linii stawów. Dla każdego zinventoryzowanego drzewa określono gatunek, podstawowe parametry dendrometryczne, stan zdrowotny oraz zalecenia dotyczące dalszego postępowania. Na podstawie tej dokumentacji wykonano kompleksowe prace pielęgnacyjne obejmujące 619 drzew. Zakres działań obejmował m.in. usuwanie posuszu, cięcia korygujące, awaryjne i ratunkowe. W koronach drzew wykonano także 45 wiązań dynamicznych, których zadaniem było ograniczenie ryzyka rozłamów. Ze względów zdrowotnych i bezpieczeństwa usunięto 57 drzew, wykonując jednocześnie nasadzenia uzupełniające. W ramach tego projektu wykonano też remont alejek parkowych i poddano konserwacji 13 nagrobków.

Nie był to jednak koniec diagnostyki drzewostanu. Naszym założeniem było zinventoryzowanie całego parku i poddanie

uszkodzenia wpływające na jego wytrzymałość mechaniczną i statykę.

Dlatego podstawą decyzji dotyczących dalszego postępowania z drzewem jest indywidualna diagnoza wykonywana przez doświadczonego specjalistę opiekującego się drzewostanem muzealnym. Obejmuje ona oględziny, niezbędne pomiary oraz ocenę stanu korony, pnia, odziomka i systemu korzeniowego.

W przypadkach trudnych lub niejednoznacznych, gdy ocena wizualna wymaga uzupełnienia o specjalistyczną diagnostykę instrumentalną, Muzeum zleca wykonanie takich badań wyspecjalizowanym firmom zewnętrznym, dysponującym odpowiednim sprzętem diagnostycznym oraz doświadczeniem potwierdzonym stosownymi kwalifikacjami i certyfikatami.

Wszystkie te działania służą temu, aby decyzje dotyczące zabytkowego drzewostanu były podejmowane na podstawie rzetelnej wiedzy i rzeczywistego stanu drzew, a nie wyłącznie ich wyglądu. Pozwala to ograniczać ryzyko usuwania drzew, które mimo swojego wieku

Nawałnica w sposób oczywisty zmieniła hierarchię potrzeb i wymaga ponownej oceny wielu egzemplarzy. Co ważne w kontekście wspomnianych zainstalowanych w 2022 roku wiązań w koronie drzew – ochroniły one niektóre z cennych drzew przed uszkodzeniem lub przed upadkiem przewodników/dużych konarów na ziemię albo na budynki.

10 sierpnia nie mieliśmy do czynienia ze zwykłą wichurą

W tym miejscu konieczne jest zatrzymanie się przy samej przyczynie tragedii, jakiej doświadczył opinogórski park.

10 sierpnia 2026 roku przez północne Mazowsze przeszła bardzo silna superkomórka burzowa.

W odniesieniu do Opinogóry, po przejściu zjawiska „Polscy Łowcy Burz” dokonali oceny powstałych szkód. Zniszczenia w Ciechanowie i na północ od miasta ocenili na poziomie IF0,5–IF1, natomiast w Opinogórze na IF1,5, wskazując, że odpowiada to porywom wiatru

Wywrot około 200 letniego zdrowego dębu

konserwacji reszty drzewostanu. Dlatego w 2024 roku dzięki pozyskanej dotacji celowej z Samorządu Województwa Mazowieckiego wykonano kolejne opracowanie inwentaryzacji z gospodarką drzewostanem, które obejmowało pozostałą część parku. Tym samym Muzeum uzyskało aktualną dokumentację dendrologiczną dotyczącą całego założenia parkowego, nie tylko jego najbardziej uczęszczanej części.

W 2025 roku dzięki dotacji celowej Samorządu Województwa Mazowieckiego wykonano następnie ekspertyzy wybranych drzew, z zastosowaniem badań instrumentalnych w postaci tomografii akustycznej. Pozwala ona ocenić wewnętrzną strukturę pnia i wykrywać zmiany, których nie można wiarygodnie rozpoznać jedynie na podstawie oględzin zewnętrznych. Jest to szczególnie ważne w przypadku starych drzew, ponieważ wygląd korony czy pnia nie zawsze pozwala odpowiedzialnie ocenić ich stabilność i perspektywę dalszego zachowania.

Każde stare drzewo jest ważne, opowiada swoją historię, która składa się na historię całego założenia parkowego.

W praktyce opieki nad zabytkowym drzewostanem nie możemy kierować się wyłącznie jego odbiorem estetycznym.

Drzewo stare, częściowo zdeformowane czy posiadające ubytki, nie musi być drzewem bezwartościowym ani niebezpiecznym. Z kolei drzewo, które zewnętrznie wygląda na zdrowe i stabilne, może posiadać niewidoczne

lub występujących ubytków pozostają stabilne i wartościowe, a także wykonywania niezbędnych lub nadmiernych zabiegów arborystycznych, mogących prowadzić do trwałego uszkodzenia cennych, sędziwych drzew.

W parku historycznym dochodzi do tego jeszcze jeden bardzo istotny element: wartość drzewa jako części dziedzictwa kulturowego.

Tak jak podkreślaliśmy w grudniowym artykule powtarzamy i teraz – drzewa są nie tylko elementem przyrodniczym. Tworzą również strukturę historycznej kompozycji i są żywym świadectwem kolejnych etapów rozwoju założenia. Dlatego w przypadku drzew sędziwych podstawowym celem jest – wszędzie tam, gdzie pozwala na to ich stan – możliwie długie podtrzymywanie ich obecności w krajobrazie.

Na podstawie powyższych opracowań na jesień bieżącego roku planowane były kolejne duże prace konserwatorskie w obrębie drzewostanu na terenie obszaru określonego jako „Zwierzyniec” (zgodnie z podziałem funkcjonalnym parku), których zasięg miał obejmować usunięcie 89 drzew, wykonanie zabiegów pielęgnacyjnych 241 drzew, zainstalowanie 9 wiązań dynamicznych drzew oraz 1 statycznego.

Ironią losu jest fakt, że dokładnie w dniu 10 sierpnia, w godzinach pracy, zostały wysłane zapytania o szacowanie wartości zamówienia na konserwację drzewostanu według przyjętego programu prac do potencjalnych Wykonawców. Niestety wieczorem natura napisała swój własny scenariusz...

rzędu 130–140 km/h. W komunikacie zwrócono bezpośrednią uwagę na zdevastowanie przez poryw zabytkowego parku Muzeum Romantyzmu w Opinogórze.

Przy takich prędkościach wiatru drzewa nie zachowują się jak podczas zwykłej letniej burzy.

Według Rządowego Centrum Bezpieczeństwa już wiatr o prędkości do około 102 km/h może wyrwać drzewa z korzeniami. Skala Beauforta wskazuje natomiast, że przy 89–102 km/h dochodzi do wyrwania drzew, przy 103–117 km/h do ich łamania, zaś wartości powyżej 117 km/h odpowiadają już sile huraganowej. Takie wartości notowane w zakresie prędkości wiatru generują siły niszczące nie tylko pojedyncze drzewa, ale całe drzewostany.

Jeżeli więc dla Opinogóry oszacowano porywy na 130–140 km/h trzeba mieć świadomość, że przy takim zjawisku łamaniu i wykotom ulegają również drzewa zdrowe, żywotne i wcześniej niewykazujące przesłanek do usunięcia.

Stan zdrowotny jest tylko jednym z czynników decydujących o zachowaniu drzewa podczas ekstremalnego zjawiska pogodowego. Ogromne znaczenie mają także powierzchnia korony, wysokość drzewa, jego ekspozycja, kierunek i gwałtowność porywu, uwilgotnienie podłoża, budowa systemu korzeniowego oraz wzajemne oddziaływanie drzew rosnących w grupie.

Podczas ekstremalnego wiatru zdrowe, silnie ulistnione drzewo z dużą, dobrze rozwi-

Otwarcie widokowe ukazujące zameczek opinogórski w relacji z układem wodnym stawów

niętą koroną może zostać poddane większym obciążeniom aerodynamicznym niż drzewo o koronie niewielkiej, przerzedzonej czy częściowo obumarłej.

W zwartym drzewostanie dochodzi ponadto do kolejnych następstw. Upadające drzewo może mechanicznie uszkodzić sąsiednie egzemplarze. Powstający w ciągu kilku sekund wylom odsłania następne drzewa, które wcześniej przez dziesięciolecia rozwijały się pod osłoną sąsiednich koron. Kolejny poryw uderza już w strukturę drzewostanu o zupełnie innych warunkach aerodynamicznych. Dlatego skala zniszczeń z 10 sierpnia nie może być rozpatrywana w kontekście oceny wcześniejszego stanu parku. Byłoby to utożsamienie skutków ekstremalnego zjawiska meteorologicznego ze stanem fitosanitarnym drzew, a są to dwie zupełnie różne kwestie.

Co dalej z parkiem? Bezpieczeństwo i rewaloryzacja

Skala zniszczeń spowodowanych nawałnicą z 10 sierpnia sprawia, że przed Muzeum stoi obecnie zadanie znacznie szersze niż samo uprzątnięcie powalonych drzew. Dalsze działania są prowadzone dwutorowo: z jednej strony służą możliwie szybkiemu i odpowiedzialnemu przywracaniu bezpieczeństwa w parku, z drugiej – mają stworzyć podstawę do ponownego całościowego spojrzenia na jego historyczną kompozycję i rozpoczęcia kolejnego etapu rewaloryzacji.

Pierwszy kierunek działań ma charakter przede wszystkim arborystyczny i zabezpieczający. Ze względu na rozległość parku oraz skalę uszkodzeń nie jest możliwe potraktowanie całego drzewostanu jako jednego zadania wykonywanego w tym samym czasie. Konieczne jest więc sukcesywne przechodzenie przez park sektor po sektorze, ze szczególnym uwzględnieniem drzew znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie alejek, obiektów muzealnych i miejsc dostępnych dla Zwiedzających.

W każdym z tych sektorów potrzebna jest ponowna ocena drzew po przejściu ekstremalnego zjawiska: zarówno egzemplarzy bezpośrednio uszkodzonych, jak i tych, które pozostały stojące, lecz w wyniku powstania wylomów zostały nagle odsłonięte na działanie wiatru. Nawałnica zmieniła bowiem nie tylko stan pojedynczych drzew, ale także warunki, w jakich funkcjonują całe ich grupy. Drzewo, które przed 10 sierpnia rosło wewnątrz zwartego drzewostanu, po utracie sąsiadujących egzemplarzy może dziś znajdować się na jego skraju i wymagać zupełnie innej oceny pod względem bezpieczeństwa.

Muzeum Romantyzmu w Opinogórze już teraz zaprosiło do współpracy uznanych i cenionych zewnętrznych dendrologów, architektów krajobrazu, którzy mają pomóc ocenić drzew uszkodzonych podczas nawałnicy i zaplanować przyszły kształt parku. Odbyły się również konsultacje, prowadzone pod przewodnictwem specjalisty opiekującego się drzewostanem Muzeum, z udziałem przedstawicieli Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także arborystów.

Wszystkie podejmowane czynności są dokumentowane, a decyzje dotyczące najstarszych i najcenniejszych drzew są i będą podejmowane konsultacyjnie, z udziałem specjalistów różnych dziedzin. Ma to na celu ograniczenie ryzyka

pochopnych i nieprzemyślanych decyzji oraz zapewnienie, aby każda ingerencja w zabytkowy drzewostan była poprzedzona możliwie rzetelną oceną stanu drzewa i rzeczywistej konieczności wykonania określonych prac.

Przywracanie dostępności parku będzie następować stopniowo, wraz z zakończeniem prac w kolejnych sektorach. Takie postępowanie pozwoli połączyć potrzebę możliwie szybkiego udostępniania przestrzeni Zwiedzającym z obowiązkiem zachowania właściwego poziomu bezpieczeństwa i rzetelnej diagnostyki drzew.

Drugi kierunek ma charakter kompozycyjny, konserwatorski i projektowy.

Nawałnica, choć przyniosła ogromne straty, w wielu miejscach w sposób gwałtowny zmieniła strukturę przestrzenną parku. Powstały nowe otwarcia widokowe, zniknęły fragmenty dawnych kulis roślinnych, zmieniły się proporcje pomiędzy przestrzenią otwartą i zamkniętą, a niektóre historyczne wnętrza parkowe wymagają dziś ponownego odczytania. Nie powinniśmy odpowiadać na te zmiany przypadkowymi nasadzeniami ani próbą możliwie szybkiego „wypełnienia” każdego powstałego ubytku.

Przeciwnie - obecna sytuacja powinna stać się impulsem do ponownej analizy kompozycji przestrzennej całego założenia.

Oznacza to również konieczność powrotu do wcześniejszych opracowań dotyczących parku: dokumentacji historycznej, dawnych planów, projektu Waleriana Kronenberga, informacji dotyczących późniejszych przekształceń, opracowań projektowych powstałych w kolejnych dekadach, a także dokumentacji przygotowywanej od lat 90. XX wieku i projektu rewaloryzacji z 2006 roku. Dotychczasowe opracowania nie będą traktowane jako dokumenty zamknięte w archiwum, lecz jako materiał pozwalający ponownie odczytać logikę historycznej kompozycji.

Dopiero zestawienie tych źródeł z aktualną inwentaryzacją szkód pozwoli odpowiedzieć na najważniejsze pytania: które otwarcia widokowe należy zachować, które historycz-

ne grupy drzew odtworzyć, gdzie powinny pozostać polany, gdzie konieczne jest odtworzenie kulis roślinnych, jakie gatunki mogą zostać wykorzystane w nasadzeniach oraz które elementy dawnej kompozycji można dziś przywrócić w sposób bardziej czytelny niż przed nawałnicą.

Tym samym dalsze działania w parku powinny prowadzić nie do prostego odtworzenia stanu sprzed 10 sierpnia, lecz do ponownej, świadomej rewaloryzacji zabytkowego założenia, prowadzonej w oparciu o jego historię, zachowaną dokumentację, współczesną wiedzę dendrologiczną i konserwatorską oraz rzeczywisty stan drzewostanu po katastrofalnym zjawisku pogodowym.

Pierwszym zadaniem jest więc bezpieczeństwo – przywracanie metodycznie, sektor po sektorze.

Drugim – równie ważnym – jest ponowne odczytanie parku jako całości i przygotowanie takiego programu jego rewaloryzacji, który nie będzie próbą urządzenia Opinogóry od nowa, lecz wydobędzie i wzmocni jej własną historyczną kompozycję: romantyczną, kaligraficzną/obwodnicową.

Nawałnica zamknęła pewien etap w historii opinogórskiego drzewostanu. Naszym zadaniem jest teraz rozpocząć kolejny etap oparty nie na pochopnych decyzjach, lecz na bezpieczeństwie, wiedzy, źródłach historycznych i odpowiedzialnym myśleniu o tym, jak park ma wyglądać za kilkadziesiąt lat.

Już dziś zapraszamy Państwa do opinogórskiego parku, który zostanie częściowo udostępniony 29 września 2026, na nowych zasadach, zapewniających bezpieczeństwo naszych Gości.

Dziękujemy serdecznie wszystkim, którzy nas wspierają realną pomocą i dobrym, życzliwym słowem. Do zobaczenia w Muzeum Romantyzmu w Opinogórze już niebawem!

**AUTORZY: RAFAŁ KAMIŃSKI,
MONIKA SALAMON-MIŁOBOSZEWSKA
AUTOR ZDJĘĆ:
MICHAŁ KRZYŻANOWSKI**

Mazowsze.
serce Polski

Muzeum jest jednostką organizacyjną
Samorządu Województwa Mazowieckiego